

نحوه اجرای احکام قضایی از طریق توقیف اموال

آشنایی با نحوه اجرای احکام قضایی از طریق توقیف اموال اجرای حکم در دو معنای عام و خاص استعمال شده است؛ معنای عام آن از ابلاغ اجراییه دادگاه تا مرحله تحویل محکوم به را گویند و در معنای خاص، تحقق بخشیدن مدلول حکم را اجرا می‌نامند.

آشنایی با نحوه اجرای احکام قضایی از طریق توقیف اموال اجرای حکم در دو معنای عام و خاص استعمال شده است؛ معنای عام آن از ابلاغ اجراییه دادگاه تا مرحله تحویل محکوم به را گویند و در معنای خاص، تحقق بخشیدن مدلول حکم را اجرا می‌نامند.

به گزارش «تابناک»؛ اجرا مرحله ای است که بر اساس آن، محکوم له با توسل به اجرای قانون و استفاده از قوای دولتی و قوانین جاری، مفاد حکم را به محکوم له تحمیل می‌کند. در اصطلاح حقوقی، منظور از توقیف، جلوگیری از نقل و انتقالات مدیون یا مکلف کردن او به انجام تعهد یا عملی است.

توقیف از لحاظ هدف به دو قسم تأمین و اجرائی تقسیم می‌شود. توقیف تأمین عبارت است از توقیفی است که برای حفظ حق خواهان یا محکوم له یا در مورد محاکمات فوری برای حفظ حقوق اشخاص ذی نفع به عمل می‌آید و مدعی علیه موقت تا زمان صدور حکم دادگاه از تصرف در مال خود ممنوع می‌شود؛ اما در توقیف اجرائی، اموال محکوم علیه برای فروش و ادای محکوم به توقیف می‌شود. در بسیاری موارد پس از صدور اجراییه بدون اینکه نیازی به توقیف اموال باشد، حکم دادگاه اجرا و عملیات اجراییه پایان‌یافته تلقی می‌شود و آن در صورتی است که محکوم علیه پس از ابلاغ اجراییه به تکلیف خود عمل کرده و محکوم به را تسلیم محکوم له کند. اما اگر محکوم علیه در موعدهای که برای اجرای حکم مقرر است، مدلول حکم را به اختیار خود اجرا نکند یا قراری با محکوم له برای اجرای حکم ندهد و مالی هم معرفی نکند یا مالی از او تأمین و توقیف نشده باشد، محکوم له می‌تواند درخواست کند که از اموال محکوم علیه معادل محکوم به توقیف شود. (ماده ۴۹ قانون اجرای احکام مدنی)

مقررات عمومی توقیف اموال

به موجب ماده ۵۰ قانون اجرای احکام مدنی، مأمور اجرا باید بلافاصله بعد از درخواست توقیف، اقدام به توقیف اموال محکوم علیه کند و اگر اموال در حوزه دادگاه دیگری باشد، توقیف آن را از قسمت اجرای دادگاه مزبور بخواهد. از اموال محکوم علیه معادل محکوم به و هزینه های اجرائی توقیف می‌شود؛ اما اگر مال معرفی‌نشده ارزش بیشتری داشته و قابل تجزیه نباشد، تمام آن توقیف می‌شود. (ماده ۵۱ قانون اجرای احکام مدنی) اگر مال توقیف شده تکافوی محکوم به را نکند، در این صورت، معادل بقیه محکوم به از سایر اموال محکوم علیه توقیف می‌شود. عدم حضور طرفین دعوا مانع از توقیف مال نمی‌شود، ولی توقیف مال به آن ها اعلام خواهد شد. (ماده ۶۰ قانون اجرای احکام مدنی)

محکوم له و محکوم علیه می‌توانند یک بار تبدیل مال توقیف شده را تا قبل از شروع عملیات راجع به فروش، تقاضا کنند، مشروط بر اینکه مال پیشنهادی از حیث ارزش و سهولت فروش کمتر نباشد. هرگونه نقل و انتقال نسبت به مال توقیف شده باطل و بدون اثر است و اگر قرارداد یا تعهدی نسبت به مال توقیف شده بعد از توقیف به عمل آید که به ضرر محکوم له باشد، تنها با رضایت کتبی محکوم له نافذ خواهد بود. (مواد ۵۶ و ۵۷ قانون اجرای احکام مدنی) اگر مال مورد نظر وثیقه باشد یا در مقابل مطالباتی توقیف شده باشد، محکوم له می‌تواند با پرداخت تمام دیون و خسارات قانونی و تودیع آن ها نزد دادگستری یا صندوق ثبت، وثیقه را آزاد کرده و بلافاصله به وسیله مأمور اجرا به نفع خود توقیف کند. (ماده ۵۵ قانون اجرای احکام مدنی)

اموال غیرقابل توقیف

در فرآیند توقیف، برخی اموال به حکم قانون قابل توقیف نیستند که در اصطلاح حقوقی به مستثنیات دین شهره شده اند. بر اساس ماده ۶۵ قانون اجرای احکام مدنی این اموال عبارتند از لباس، اشیاء و اسبابی که برای رفع حوائج ضروری محکوم علیه و خانواده او لازم است؛ آذوقه موجود به قدر احتیاج یک ماهه محکوم علیه و افراد واجب النفقه او؛ وسایل و ابزار کار ساده کسبه، پیشه وران و کشاورزان و اموال و اشیایی که به موجب قوانین مخصوص غیرقابل توقیف هستند.

توقیف اموال منقول

اصولاً مأمور اجرا باید قبل از اقدام به توقیف، محکوم علیه را از اقدام خود مطلع کند؛ اما اگر محکوم علیه در محل حاضر نبوده یا حضور وی موجب تأخیر یا از بین رفتن مال شود، مأمور می‌تواند قبل از اطلاع محکوم علیه، اقدام به توقیف کرده و به سرعت، اقدام خود را به محکوم علیه اطلاع دهد. مأمور اجرا در صورت امکان، دو نفر شاهد یا معتمد محلی را برای حضور در موقع توقیف همراه می‌برد. اگر درب منزل یا محلی که مال منقول در آن است، قفل بوده و محکوم علیه از باز کردن آن امتناع کند یا اینکه اساساً محکوم علیه حضور نداشته باشد، مأمور اجرا باید همراه نماینده مدعی العموم، به توقیف مال اقدام کند. در هنگام توقیف، مأمور اجرا باید تمام اوصاف مال توقیفی را از قبیل رنگ، وزن، عدد و ... ذکر کرده و صورت جلسه را با دقت و بدون خط خوردگی و تراشیدگی تنظیم کند و به امضای حاضران برساند.

چنانچه در هنگام توقیف مال، شخص ثالثی حاضر باشد و مال مورد توقیف را متعلق به خود بداند یا اظهار حقی نسبت به آن کند، مأمور اجرا خلاصه ادعا و اظهارات وی را در صورت جلسه مکتوب خواهد کرد. طبق ماده ۶۱ قانون اجرای احکام مدنی، مال منقولی که در تصرف کسی غیر از محکوم علیه باشد و متصرف نسبت به آن ادعای مالکیت کرده یا آن را متعلق به دیگری معرفی کند، به عنوان مال محکوم علیه توقیف نخواهد شد و در صورتی که خلاف ادعای متصرف ثابت شود، او مسئول جبران خسارت محکوم له خواهد بود. اموال منقولی که خارج از محل سکونت یا محل کار محکوم علیه باشد، در صورتی توقیف می شود که دلایل و فرائد کافی بر احراز مالکیت او در دست باشد. (ماده ۶۲ قانون اجرای احکام مدنی)

همچنین بر اساس ماده ۶۳ این قانون، از اموال منقول موجود در محل سکونت زوجین، آنچه معمولاً و عادتاً مورد استفاده اختصاصی زن باشد (مانند زیورآلات) متعلق به زن و آنچه مورد استفاده اختصاصی مرد باشد، متعلق به شوهر و بقیه میان آن ها مشترک محسوب می شود؛ مگر اینکه خلاف آن ثابت شود. اموال ضایع^۱؛ اموال منقولی بلافاصله و اموالی که ادامه توقیف آن مستلزم هزینه نامتناسب یا کسر فاحش قیمت است، فوراً ارزیابی می شود و با تصویب دادگاه بدون رعایت تشریفات مربوط به توقیف و مزایده به فروش می رسد. (ماده ۶۶ قانون اجرای احکام مدنی)

ارزیابی اموال منقول

ارزیابی اموال منقول حین توقیف انجام می شود و در صورت برداری از اموال قید می شود. قیمت اموال در صورت تراضی توسط محکوم له و محکوم علیه معین و در صورت عدم تراضی طرفین، توسط ارزیاب مشخص می شود. در عین حال ارزیاب نیز به تراضی طرفین انتخاب شده و در صورت عدم توافق طرفین، وی توسط مأمور اجرا و از بین کارشناسان رسمی انتخاب می شود. حق الزحمه ارزیاب به نسبت کمیت و کیفیت کار، توسط مأمور اجرا تعیین می شود و پرداخت آن بر عهده محکوم علیه است. (مواد ۷۳ تا ۷۶ قانون اجرای احکام مدنی)

حفظ و نگهداری از اموال توقیف شده

اموال توقیف شده در محل استقرار، حفظ و نگهداری می شود؛ مگر آن که جابه جایی آن ضروری باشد. این اموال به شخص حافظ که به تراضی طرفین تعیین می شود، سپرده خواهد شد و در صورت عدم تراضی، مأمور اجرا، آن را به فردی مورد اعتماد می سپارد و اوراق بهادار و جواهر و این^۲ها در صورت لزوم در یکی از بانک ها به امانت گذاشته خواهد شد. تأدیه اجرت حافظ بر عهده محکوم علیه است. حافظ نسبت به اموال توقیف شده امین محسوب شده و در صورت تعدی و تفریط ضامن خواهد بود.

توقیف اموال منقول محکوم علیه نزد شخص ثالث

اگر مالی از محکوم علیه نزد شخص ثالثی اعم از حقیقی یا حقوقی باشد، توقیف آن بلامانع است. در این صورت به محض ابلاغ به شخص ثالث، وی نباید مال یا طلب توقیف شده را به محکوم علیه بدهد و باید مطابق دستور مأمور اجرا عمل کند و در صورت تخلف، مسئول جبران خسارت وارده به محکوم له خواهد بود.

توقیف اموال غیرمنقول

اگر محکوم علیه از پرداخت محکوم به خودداری کند، در صورت معرفی مال غیرمنقول از سوی محکوم له، قسمت اجرا آن را توقیف کرده و مراتب را به طرفین و اداره ثبت محل اعلام می کند. اگر ملک توقیف شده به نام محکوم علیه باشد، اداره ثبت، مراتب را در دفتر ثبت املاک، و اگر در جریان ثبت باشد، در دفتر املاک بازداشتی و پرونده ثبتی قید کرده و به قسمت اجرا اطلاع می دهد و اگر ملک به نام محکوم علیه نباشد فوراً به قسمت اجرا اعلام می کند. اگر مال غیرمنقول سابقه ثبتی نداشته باشد، توقیف آن زمانی جایز است که محکوم علیه در آن تصرف مالکانه داشته یا به موجب حکم نهایی، مالک شناخته شده باشد. (مواد ۹۹ تا ۱۰۱ قانون اجرای احکام مدنی)

بر اساس مواد ۱۰۳ و ۱۰۴ این قانون، توقیف مال غیرمنقول موجب توقیف منافع آن نمی شود و توقیف محصول املاک و باغات نیز با رعایت مقررات قانون آیین دادرسی مدنی به عمل می آید. مأمور اجرا وقتی برای صورت برداری مال غیرمنقول مراجعه می^۳کند، یک نفر کارشناس اموال غیرمنقول را برای تعیین مشخصات و قیمت گذاری ملک به همراه می برد. پس از ارزیابی، ملک توقیف شده به مالک یا متصرف تحویل می شود تا به همان کیفیت در زمان مقرر تحویل دهد. از حقوق و مزایای کارکنان سازمان ها و موسسات دولتی و خصوصی در صورتی که دارای زن یا فرزند باشند، یک چهارم و در غیر این صورت یک سوم توقیف می شود و توقیف یا کسر حقوق بازنشستگی یا وظیفه کارکنان و کارمندان در صورتی جایز است که دین مربوط به شخص بازنشسته یا وظیفه^۴؛ بگیر باشد. حقوق و مزایای نظامیانی که در جنگ هستند توقیف نمی شود. (ماده ۹۶ قانون اجرای احکام مدنی)

اقدامات پس از توقیف

توقیف عین محکوم به: چنانچه موضوع خواسته، عین معین بوده است و حکم مبنی بر استرداد آن صادر شده باشد و مال مزبور نیز بنا بر خواست خواهان و به موجب توقیف تأمین یا بنا بر تقاضای محکوم له به موجب توقیف اجرایی توقیف شده باشد، در این مرحله عین مال طی صورت مجلسی تحویل محکوم له می شود.

فروش اموال: اگر محکوم علیه در جریان توقیف به طریقی موفق به جلب رضایت محکوم له نشود، ناگزیر مأمور اجرا اقدام به فروش اموال منقول و غیرمنقول توقیف شده متعلق به محکوم علیه می کند. فروش اموال محکوم علیه دارای تشریفات ویژه ای بوده و باید از طریق مزایده صورت پذیرد که این فرآیند به تفصیل در مواد ۱۱۳ تا ۱۴۵

قانون اجرای احکام مدنی تشریح شده است.

رفع توقیف اموال

طبق قانون، در صورتی که محکوم علیه، محکوم به و خسارات قانونی را تأدیه کند. (ماده ۵۸ قانون اجرای احکام مدنی)؛ در صورت رضایت طرفین دعوا و تنظیم سازش نامه (ماده ۱۷۸ قانون اجرای احکام مدنی)؛ هرگاه پس از قطعیت، در اثر فرجام خواهی، دادنامه فرجام&itm؛خواسته نقض شود؛ هرگاه حکم مورد اعاده دادرسی در اثر اعاده دادرسی نقض شود و هرگاه در اثر دعوی اعتراض ثالث، دادگاه اعتراض او را وارد تشخیص داده و آن قسمت را که مورد اعتراض قرار گرفته است، نقض کند، مال توقیف شده آزاد می شود.